

**ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ
«МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВА» У ЗДІЙСНЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ
З ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН**

Лещенко Олександр Вікторович,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики*

*Київський інститут інтелектуальної власності Національного
університету «Одеська юридична академія»*

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0003-3103-6383

Використання видових термінів у правовій науці, таких як «методологія юридичної науки» або «методологія окремого напрямку правознавства», сприяє точнішому формулюванню наукових завдань, дозволяє уникнути термінологічної плутанини та забезпечує концептуальну чіткість дослідження, що, у свою чергу, позитивно впливає як на якість наукових результатів, так і на їхню прикладну цінність для правотворчої та правозастосовної практики.

У своєму етимологічно-філософському значенні термін «методологія» походить від грецьких слів «методос» (μέθοδος) – що означає «шлях», «спосіб» або «спрямування дослідження», – та «логос» (λόγος) – у перекладі «слово», «поняття», «вчення», «знання». У сукупності ці складові утворюють значення «вчення про метод», тобто систему знань про засоби, способи та принципи наукового пізнання. Таким чином, методологія не зводиться лише до переліку конкретних методів, а охоплює цілісну концептуальну основу, яка визначає логіку, напрям і структуру пізнавальної діяльності. Саме тому методологія посідає особливе місце в системі науки – як на рівні загальнонауковому, так і в межах окремих дисциплін, зокрема юридичної науки [1, с. 374]. Крім того, у термінологічному аспекті категорія «методологія» може розкриватися в кількох взаємопов'язаних значеннях. По-перше, як вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, що охоплює його філософську та теоретичну основу. У цьому контексті методологія постає як загальна концепція наукового мислення, що формує фундаментальні засади пізнання. По-друге, методологія може тлумачитися як сукупність прийомів, способів і процедур дослідження, що застосовуються в межах певної науки відповідно до специфіки її

об'єкта. Такий підхід акцентує увагу не лише на філософських засадах, а й на практичному інструментарії наукової діяльності.

Таким чином, з огляду на як етимологічне походження, так і термінологічне наповнення, поняття «методологія» набуває подвійного змісту. З одного боку, це вчення про метод як загальний шлях пізнання, а з іншого – вчення про конкретні прийоми, що дозволяють ефективно досліджувати певний об'єкт. У правовій науці така багат шаровість методології набуває особливої ваги, оскільки дозволяє поєднати філософське осмислення права з практичними методами його дослідження та аналізу [2].

На нашу думку, для того щоб повно та всебічно розкрити сутність вищезазначеної класифікації понятійно-категоріального апарату методології в праві, доцільно враховувати єдність її внутрішньо структурованих елементів і застосовувати як вузький, так і широкий підходи до тлумачення цього поняття. У широкому розумінні методологія постає як узагальнена правова категорія, що охоплює загальні принципи, підходи, філософські та теоретичні засади правового пізнання. Саме таке розуміння дозволяє сформуванню родової дефініції методології в контексті права – як системи знань про закономірності, методи та логіку наукового дослідження правових явищ.

Водночас застосування вузького підходу дає змогу зосередити увагу на видовому та безпосередньо об'єктному значенні поняття «методологія», яке конкретизується залежно від предмета наукового аналізу. У цьому аспекті, наприклад, методологія юридичної науки, методологія окремого дослідження або методологія порівняльно-правових досліджень є похідними від узагальненої методологічної категорії, оскільки вони зберігають базову методологічну структуру, але адаптовану до специфіки конкретного об'єкта пізнання.

Таким чином, важливо не лише розмежовувати ці підходи, а й усвідомлювати їхню взаємозалежність. Узагальнене поняття «методологія» виконує функцію методологічного ядра, на основі якого формується спеціалізована методологія правового дослідження. У свою чергу, видова й об'єктно-конкретизована методологія слугує інструментом реалізації загальних підходів у межах певної дослідницької тематики. Такий підхід дозволяє досягти системності в розумінні методології права та забезпечити її практичну застосовність у науковому процесі [3, с. 233].

Серед представників вузького розуміння категорії «методологія» та «методологія юридичної науки» («методологія права») необхідно виділити О. В. Петришина, В. О. Сухоносу, Н. М. Крестовську та ін. В межах цього підходу категорія «методологія» тлумачиться, як зазначає В.В. Сухонос, як «вчення про парадигми, принципи і методи наукового

пізнання» [4, с. 33]; вивчається як «система певних теоретичних принципів, логічних прийомів, конкретних способів дослідження предмета науки», про що акцентовано у публікаціях І.В. Семеніхіна [5, с. 6-8].

Такі підходи нами визначаються як вузьке розуміння категорії «методологія права» через неврахування практичної її цінності. Таким чином, в межах вузького підходу встановлюється, що методологією науки є певна сукупність методів наукового пізнання [6, с. 234].

Широкий підхід до розуміння значення методології науки в цілому, і зокрема юридичної науки викладено у працях М. С. Кельмана, П. М. Рабіновича та ін. Зміст такого підходу полягає у визначенні методології як системи принципів, підходів, методів, засобів і форм діяльності дослідника, що у їх складній взаємодії здатні вирішити складне комплексне завдання із публічно-правових та приватно-правових явищ [7, с. 19-20].

Як обґрунтовує І.С. Канзафаров, методологію можна визначити як систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених принципів, законів, категорій і способів наукової та практичної діяльності, яка ґрунтується на певній світоглядній основі та спрямована на достовірне пізнання й цілеспрямоване перетворення дійсності. Така система визначає не лише логіку наукового пошуку, а й формує засади осмислення об'єкта дослідження, орієнтуючи діяльність дослідника відповідно до обраних ідеологічних, філософських або аксіологічних позицій [7, с. 31].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що методологія в широкому розумінні – це узгоджена система пізнавальних засобів, до складу якої входять методи, категорії, принципи, підходи та форми наукової діяльності, що застосовуються дослідником під час теоретичного аналізу конкретного об'єкта чи предмета дослідження. Вказані елементи методології не лише забезпечують системність і цілісність наукового пошуку, а й сприяють формулюванню ефективних практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення як теоретичного осмислення, так і нормативно-правового регулювання певної сфери суспільних відносин.

На нашу думку, широкий підхід до розуміння методології може розглядатися як своєрідна «розширена версія» вузького підходу. Такий висновок ґрунтується на тому, що широке трактування дозволяє охопити максимально повний обсяг термінологічно-категоріальних особливостей відповідної дефініції, включаючи її філософське підґрунтя, теоретичні основи та прикладне значення. На відміну від вузького підходу, який зосереджується переважно на конкретних методах, застосовуваних у межах окремого дослідження, широкий підхід надає змогу побачити методологію як багаторівневу систему, що

поєднує загальнонаукові, спеціальні та юридично-галузеві компоненти [6]. Саме така комплексність і системність робить широке розуміння методології особливо цінним у правовій науці.

Література:

1. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) [та ін.]. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Мельник Я. Помилки у системі традиційної логіки: філософсько-діалектичний та комунікативно-девіатологічний аспекти. Івано-Франківськ, 2019. 107 с.
3. Новицький В. Методологія наукового дослідження юридичних гарантій прав людини. *Альманах права. Трансформація законодавства України в сучасних умовах*. 2018. Вип. 9. С. 233–237
4. Сухонос В. В. Теорія держави і права : підручник. Суми : Університет.кн., 2018. 544 с.
5. Семеніхін І. В. Правова доктрина: загальнотеоретичний аналіз : наук. доп. Харків : Юрайт, 2012. 87 с.
6. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підручник. Київ : Кондор, 2018. 716 с.
7. Канзафарова І. С. Поняття методології правознавства. *Теорія права і держави* / за заг. ред. А. С. Васильєва. Київ : КНТ, 2010. С. 31–32.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-154>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ТОРГІВЛІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ

Капацина Микола Васильович

*здобувач кафедри конституційного та адміністративного прав,
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Ефективне стимулювання місцевої економіки та розвитку торговельних зв'язків територіальних громад можливе лише за наявності чіткого розподілу повноважень та автономії місцевих органів влади. В країнах ЄС основи місцевого самоврядування закріплені як у національних конституціях, так і в міжнародних актах. Важливим документом є Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р., яка